

ІНФАНТИЛЬНЕ СТАВЛЕННЯ ВИПУСКНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ ДО ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

О. М. ВАСИЛЕНКО

Питання професійного самовизначення учнівської молоді завжди привертало увагу провідних науковців та практиків, адже вони стосуються вирішального моменту у життєвому становленні особистості. Особливої актуальності ця проблема набуває у ранньому юнацькому віці, оскільки центральним новоутворенням психічного розвитку юнаків є орієнтація на майбутнє, яка визначає загальну життєву перспективу: зрозуміти себе в якості повноцінного члена суспільства, зайняти внутрішню позицію дорослого та, врешті-решт, визначити своє призначення в житті. Труднощі самовизначення сучасної молоді пов'язані здебільшого з проблемами сьогодення: періодом соціально-економічних змін у житті нашої держави, коли ні батьки, ні школа не спроможні надати молодій людині вирішальну допомогу в питанні вибору професії. Проте вирішення завдання формування в учнівської молоді здатності до свідомого та самостійного професійного вибору багато в чому залежить від активності самих учнів, від усвідомленості себе суб'єктом власного життя, прагнення до особистісної самореалізації, вміння виважено і самостійно приймати відповідальні рішення.

Дослідження сутності професійного самовизначення й досі залишається недостатньо розробленим у психолого-педагогічній науці. У вітчизняній психології є чимало напрацювань учених, присвячених питанням теорії професійного самовизначення (Є. Клімов, Є. Головаха); проблемам психічної регуляції професійного самовизначення особистості (Б. Ананьєв, О. Голомшток, Ф. Гоноболін, Є. Клімов, В. Моляко, В. Моргун, О. Мороз, Д. Ніколенко, Н. Побірченко, В. Синявський, В. Сластьонін, М. Смульсон, Б. Федоришин та ін.); питанням закономірності психічного розвитку особистості в період її професійного росту (Б. Ананьєв, О. Анісімов, А. Бодальов, С. Гончаренко, А. Деркач, Н. Кузьміна, І. Підласий, С. Сисоєва, А. Ситников та ін.). Особливістю цих наукових досліджень є акцентування уваги вчених на психологічних аспектах професійного самовизначення людини. Проте поза увагою науковців залишається проблема відставання соціальної зрілості молоді особистості від фізіологічної, що спричиняє появу явища інфантилізму не лише у визначенні власного життєвого шляху, але й у виборі майбутньої професії.

З огляду на це, метою дослідження є визначення та обґрунтування причин формування інфантильного ставлення до вибору майбутньої професії старшокласниками загальноосвітніх шкіл та шляхів попередження й подолання цього явища.

Проблема життєвого самовизначення, професійної ідентифікації постає перед людиною досить часто, але вперше, як правило, з'являється в підлітковому віці, коли дитина починає задавати собі питання: «Хто я?», «Чим я відрізняюся від інших?», «Ким я стану?» [4].

У цьому віці формується система особистісних цінностей та основи морального відношення до різних видів праці. У підлітків з'являються навчально-професійні наміри і професійно орієнтовані мрії, коли вони починають уявляти себе в різних емоційно привабливих для них професійних ролях, але кінцевий вибір професії здійснити ще не можуть. Їхні професійні наміри ще дифузні, романтичні, невизначені [5].

Таким чином, особистісним завданням у підлітковому віці стає формування певної лінії розвитку, поява відчуття перспективи і в той же час оцінка ретроспективи, на основі яких підліток вибудовує свої короткострокові життєві плани [4].

В кінці підліткового періоду перед учнями постає проблема вибору майбутньої професії. Більшість підлітків правильно розуміє сутність чесної праці, відповідально ставиться до майбутнього. Однак, в останні роки значного поширення набувають такі явища, як соціальна незрілість підлітків, інфантилізм та байдужість. Такі особи не бажають пов'язувати своє майбутнє життя не лише з працею у сфері матеріального виробництва, але й з працею взагалі. Ідеал чесного працівника перестав бути для них привабливим [6].

Як зазначає відомий науковець А. Лічко, інфантилізм – (від лат. *infantis* – дитячий) означає збереження у дорослих осіб фізичних і психічних рис, які властиві більш ранньому віку. Для психічного інфантилізму характерні такі ознаки, як: незрілість особистості, переважання її емоційно-вольової сфери (підвищена навіюваність, несамостійність, емоційна неврівноваженість, вередливість, недостатність свідомої і цілеспрямованої активності, незрілість почуття обов'язку та відповідальності) з деякою інтелектуальною недорозвиненістю [2]. Молода особистість зовні доросла, але зберігає риси поведінки попереднього віку. Іноді «дитяча поведінка» стає у деякого рисою пристосування до життя: нічого самому не вирішувати, ні за що не відповідати [3].

Інфантилізм у підлітків може стати постійною звичкою, за якою відповідальність за тебе несуть інші і тому інші й мають вирішити, ким тобі бути так, щоб тобі було добре [4]. Надалі це явище може поглибитися в ранньому юнацькому віці. Актуальним завданням у цей період розвитку постає навчально-професійне самовизначення – здійснення усвідомленого вибору шляхів здобуття певної професії.

В юнацькому віці школа з її романтичним настроєм та професійно орієнтованими мріями залишається у минулому, і перед молодістю постає проблема професійного вибору. Більшість юнаків впевнені у виправданості власного вибору і поступове засвоєння ними майбутньої соціально-професійної ролі сприяє утвердженню себе як представника певної професії [5, с. 159]. Але частина молоді починає переживати почуття незадоволеності й розчарування у здійсненому професійному виборі. Надалі в молодому віці саме ці люди відчують психологічний дискомфорт, обумовлений нереалізованими планами та мріями. Стає очевидним одне: молода людина потрапила в проблемну ситуацію в процесі професійного вибору, що пов'язана з адекватністю чи неадекватністю її самооцінки.

Є. Клімов визначив типологію таких проблемних ситуацій у процесі професійного вибору: низька самооцінка, слабкі здібності, складнощі в побудові професійно важливих якостей; занижена самооцінка, слабкі здібності, труднощі в побудові професійного плану; занижена самооцінка, яскраво виражені інтереси, складнощі в побудові професійного плану, завищена вимогливість до себе; завищена самооцінка, слабкі здібності, труднощі в побудові професійного плану, орієнтація на матеріальний статус; завищена самооцінка, яскраво виражені схильності, складнощі в побудові професійного плану, конфлікт між бажаною професією та можливістю нею оволодіти [1].

Проблема тут полягає в тому, що молоді люди часто самі не знають, чим би їм хотілось займатися. Молодь, вибираючи професію, часто спирається на критерії престижності, вигідності. Престижні мотиви орієнтують людину до обрання тієї професії, яка ціниться серед друзів та дозволяє швидко досягти високого соціального статусу і кар'єрного зростання. Юнакам престижними здаються ті професії, які містять в собі елементи краси і радості праці та забезпечують високе становище у суспільстві. З цією групою мотивів тісно пов'язані утилітарні мотиви обрання професії, що виявляються в отриманні вигоди, можливості керувати людьми, легкості праці тощо [5, с. 97-98].

У більш зрілому віці інфантильні особи відчують незадоволеність своїм професійним і посадовим статусом, намагаються змінити місце роботи, але тягар певного професійного досвіду знижує їхню мобільність та ускладнює можливість зміни професії. Професійні якості, знання й досвід стають непотрібними, що тільки прискорює соціальне старіння особистості [5, с. 159-160].

Для дослідження причин формування інфантильного ставлення до вибору майбутньої професії старшокласниками загальноосвітніх шкіл нами було проведено анкетування серед випускників загальноосвітніх шкіл Хмельницької області 2010 року випуску (337 учнів) та 2011 року випуску (250 учнів). Так, на питання анкети «Які чинники стали для Вас визначальними при виборі майбутньої професії?» 45,9 % опитаних випускників загальноосвітніх закладів 2010 року випуску відповіли, що вирішальною стала думка батьків, а для певної частини учнівської молоді (21,4 %) важливим було підвищення соціального статусу та мала кількість точних дисциплін на обраній спеціальності (13,1 %). Цікавим є також і той факт, що для 10 % опитаних найважливішим мотивом у виборі професії стала перспектива отримувати високу заробітну плату. Проте учнівська молодь не замислюється над тим, що висока оплата праці вимагає великих інтелектуальних, психічних чи фізичних зусиль. Самі по собі великі гроші та посада не гарантують задоволення роботою та собою.

Слід зазначити, що й серед випускників 2011 року випуску 36,8 % респондентів на питання анкети «Що Вас найбільше приваблює при виборі майбутньої професії?» також зазначили перспективу отримувати високу заробітну плату. Для 75,6 % опитаних визначальними були рекомендації батьків у виборі професії, а для 20,4 % респондентів найбільш привабливим чинником стала мала кількість

точних дисциплін на обраній спеціальності. На питання анкети «Що ускладнює здійснення професійного вибору?» більшість опитаних (39,2 %) зазначили сумніви і невпевненість у власних знаннях. Все це ще раз доводить, що сучасна учнівська молодь не має достатньо сформованих уявлень про реальні соціальні і економічні відносини у суспільстві та перебуває під опікою батьків, що й формує у неї ілюзорні думки про майбутнє та специфічний суб'єктивізм у професійному самовизначенні.

З огляду на все вищезазначене, ми пропонуємо такі рекомендації для здійснення успішного вибору майбутньої професії випускниками загальноосвітніх закладів:

при вирішенні питання, яка професія Вам подобається найбільше, намагайтеся враховувати не лише думку своїх батьків, друзів і знайомих, а, в першу чергу, те, що цікавить саме Вас та до чого Ви маєте найкращі здібності;

намагайтеся проаналізувати те, чи змогли б Ви займатися цією справою щодня, докладаючи максимум своїх знань та зусиль, адже для того, щоб досягти успіху, потрібно постійно вдосконалювати власні вміння й навички в обраній спеціальності;

визначте власну мотивацію у виборі майбутньої професії, тобто те, що є домінуючим мотиваційним чинником: що Ви очікуєте від обраної спеціальності (високий рівень зарплати, хороший колектив, зручне місце роботи, службовий автомобіль тощо); для правильно зробленого професійного вибору Вам необхідно врівноважити власні професійні та особисті прагнення, а також реальні потреби на ринку праці і свої запити щодо професійної самореалізації;

пам'ятайте, що випадковий вибір професії призводить до таких небажаних наслідків, як: незадоволення і пригніченого стану; низької продуктивності праці; помилок і браку в роботі; фінансових витрат на перенавчання та перекваліфікацію тощо.

Результати проведеного дослідження причин формування інфантилізму у професійному самовизначенні учнівської молоді засвідчили, що основними мотивами у виборі майбутньої професії серед старшокласників домінують престижні мотиви, що виявляються у бажанні учнів отримувати високу заробітну плату та мати високий соціальний статус. Негативним явищем є й те, що сучасна молодь не бажає здобувати ті професії, які вимагають аналітичних умінь із точних дисциплін. На другий план відійшли такі нещодавно поширені в нашій державі професії, як: інженер, будівельник, механік, конструктор тощо. Натомість молодь воліє обирати престижні професії журналістів, юристів, економістів, менеджерів та ін.

Таким чином, вирішальна роль у правильному виборі професії учнівською молоддю належить, перш за все, усвідомленню нею майбутньої професійної діяльності, змісту праці і вимог до власних психофізіологічних особливостей, здібностей і знань. У важких умовах ринкових перетворень соціальної політики та економіки нашої держави суспільству потрібні кваліфіковані фахівці, які здатні здійснювати виважені та обмірковані кроки не лише у побудові власної кар'єри, але й в досягненні високих здобутків, ідей у складних умовах боротьби нового із старим.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є дослідження гендерних особливостей у виборі майбутньої професії старшокласниками загальноосвітніх шкіл.

Список використаної літератури:

1. Захаріяш Л. П. Мотивація професійного вибору сучасного старшокласника [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nsspp/2008_20/Zahariyash.htm (дата звернення: 21.08.2011 р.).
2. Личко А. Е. Подростковая психиатрия / А. Е. Личко. – Л. : Медицина, 1985.
3. Подоляк Л. Г. Психологія раннього юнацтва [Електронний ресурс] : [лекція з вікової психології] / Л. Г. Подоляк. – Вісник психології і соціальної педагогіки. – Режим доступу : www.psyh.kiev.ua Психологія_раннього_юнацтва_ (дата звернення: 21.08.2011 р.).
4. Призвание – как найти себя в профессиональном консультировании? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.shkolniki.ru/prisvanie> (дата звернення: 18.08.2011 р.).
5. Скиба М. Є. Теорія і практика професійно-орієнтаційної роботи з молоддю : [навчальний посібник] / М. Є. Скиба, О. М. Коханко. – Хмельницький : ХНУ, 2007. – 322с.
6. Електронний ресурс. Режим доступу : http://pidruchniki.com.ua/15630712/pedagogika/osoblivosti_vihovannya_uchniv_riznih_vikovih_grup (дата звернення: 17.08.2011 р.).